އައްސުލްޠާން ޣާޒީ މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނުލް އަޢުޡަމް
ސިރީ ސަވާދީއްތަ މަހާރަދުން

ނަންފުޅު: އައްސުލްޠާނުލްޣާޒީ މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނުލް އަޢުޡަމް (ޣާޒީ ބަންޑާރައިން)

ލަޤަބު ނަންފުޅު: ސިރީ ސަވާދީއްތަ މަހާރަދުން

ބައްޕާފުޅު: އުތީމު ހުސައިން ޚަތީބު ތަކުރުފާނު

މަންމާފުޅު: އާމިނާދީދީ

ބޭފުޅުން: އިބްރާހީމް ކަލޭފާނު

ރަސްކަން ކުރެއްވީ: 981ހ. 993ހ.

(1573މ. - 1585މ.) މުއްދަތަކީ 12 އަހަރު

އައްސުލްޠާނުލް ޣާޒީ މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނުލް އަޢުޡަމް އަކީ 1573މ. ގައި ޕޯޗުގީޒުންގެ އަނިޔާވެރިކަމުން ރާއްޖެ ސަލާމަތްކުރެއްވި ޤައުމީ ބަޠަލެވެ. ރަސްކަމަށް އިސްތިވާވެވަޑައިގަތުމުގެ ކުރިން މިރަދުންނަކީ އުތީމު މުޙައްމަދު ބޮޑުތަކުރުފާނެވެ. މިރަދުންގެ އެއްބަނޑު އެއްބަފާ ބޭފުޅަކީ ޙަސަން ހުޅުދު ތަކުރުފާނެވެ. އެއްބަފައިން، ނަމަވެސް އެހެން ބަނޑެއްގެ ބޭފުޅުންނަކީ، ބޭބޭފުޅު ޢަލީ ޙަބީބު ތަކުރުފާނާއި ދަރިކަނބަލުން ފާޠިމާފާނެވެ. އެހެނިހެން ދަރިކަލުންނަކީ ދެބޭފުޅުން މިރަދުން ކައިވެނިކުރެއްވިއެވެ. އުރި ބާރަށް ބޮޑާ ކާތިމާގެ ރަށްކުރި (ފަރުން އާމިނާ ރަނިކިލެގެފާނު) އާއި ހަޖީ ރަސްގެފާނުގެ ދަރިކަނބަލުން ސިއްތީ މާވާ ރަނި ކިލެގެފާނެވެ.

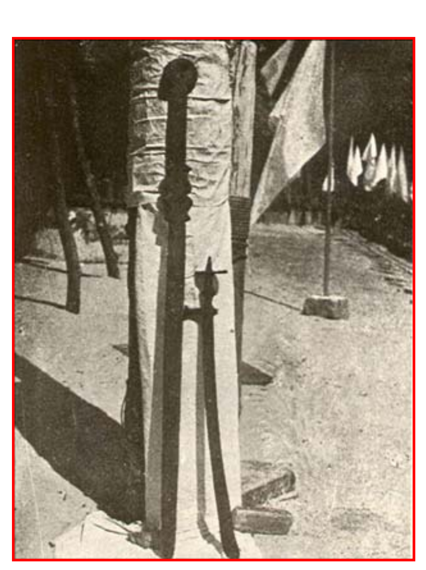

އުތީމު ގަނޑުވަރު

ބޮޑުފުޅުވުމުން، އުތީމުގެ ތޮއްޓޭގެއިން ގާފަތި ޖެއްސަވައިގެން ދޯނި ހިއްފަވާން އުޅުއްވި ކަމަށް ބުނެވެއެވެ. ދޯނި ޖެހި ގާފަތިގައި ޖެހިއްޖެނަމަ އެ ދޯނި ދިއްދަވާން ކުރައްވަމުއެވެ. މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނުގެ ޖުވާން އުމުރުފުޅުގައި، އިސްދޫގެ ބޮޑުތަކުރާއިން ކިޔަވައިދިނުމަށް ވަޑައިގަތުމުން ރިވާވެފައެވެ. ޕޯޗުގީޒުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ރަސްކަން 6 ވަނަ ޢަލީ ރަސްގެފާނު ޝަހީދުކޮށް، ދިވެހިރާއްޖެ ހިފައިގަތީ 1 ޝަޢުބާނު 965ހ. (19 މެއި 1558) ގައެވެ. ޕޯޗުގީޒުންގެ ވެރިކަމަކީ ހުރި އަނދިރި އަނދިރިންގެ ނުބައިކަމާއި، އަނިޔާ ވަރަށް ބޮޑުވެފައެވެ. ދެކުނުގެ ތިން އަތޮޅު ފުރަވައި، ކާބާގެ ހެދިޔާ އެތެރެކުރަން ވަރަށް

ޕޯޗުގީޒުންގެ ބޮޑު ފާރާފެއެވެ. މުޅި ރާއްޖެދަރީން ހައިދުރުކަން އަސްލުބަދަލުކުރެއްވި. މި ދަރަޖައަށް ރާއްޖޭގެ ކަންތައްތައް ގެންގޮސް ވަނިކޮށް، އުތީމު ހުސައިން ޚަތީބު ތަކުރުފާނުގެ ތިން ދަރިކަލުން، އަލީތަކުރުފާނާއި މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނާއި ހަސަން ތަކުރުފާނު، ޕޯޗުގީޒުންގެ ހިފައިން ދިވެހިރާއްޖެ ސަލާމަތްކުރައްވައި، މަތިވެރިކަމާއި އިސްލާމްދީން ރާއްޖޭގައި އަލުން ޤާއިމުކުރެއްވުމަށް ޖިހާދު ކަނޑައެޅުއްވިއެވެ. އެހެން ބައިންގެ ޙިމާޔަތަކާ މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނު އިސްތިޢާނަތްކުރެއްވިއެވެ.

މިޖިހާދު ކަނޑައެޅުއްވުމަށް ފަހުގައި، އެއީވެސް ތިންބޭބެ އެންމެ ފުރަތަމަ އެޅުއްވި ފިޔަވަޅީ ބާރުވެރި ބޭފުޅުން މަޖިލިސް ގެންދިޔުމެވެ. އެބޭފުޅުން ދަތުރުކުރެއްވީ ތިލަދުންމަތީ ބޮޑުތިލަދުންމަތި ޕޯޗުގީޒުން ބަރަހަބެހެއްޓިފައި ހުރި މިއަދުގެ އުރީގައި ބަނދަރަށް ގެއްލުން ދެވޭނެ "ކަޅުއޮއްފުންމި" ގައެވެ. މަގުމަތިން އެބޭފުޅުންނާ ބައްދަލުވި، އަދި ހާދަ އާއި ހަސަން ހާލާ ދެބޭފުޅުން. މި ދެބޭފުޅުން އެކީ ތިން ބޭފުޅުން އެއްބައިވިއެވެ. މިގޮތުން މިސްކިތުގެ ޖަމާޢަތް ދަށް ހިފުނުވި އެބޭފުޅުންގެ އަރިހުގައި ގެންގުޅުއްވި ދަތުރުވަރު އަދި ދަނޑުހުރުމެވެ.

ބޮޑުތަކުރުފާނުގެ ކަނޑިޔާއި ކަޅުއޮއްފުންމިގެ ފޮށިޔާރި

މިއަށްފަހު "ކަޅުއޮއްފުންމި" ގައި އެ ބޭފުޅުންގެ ޖިހާދު ފެށުނީއެވެ. ދުވަސްދުވާލު އަނދިރިވާ އެއްބައިގަޑީގެ ވަންނަވައި، ރަށްރަށުގައި ޢާއިލާގެ މިސްކިތްތަކުގެ ހިތްތަކުގައި އިސްތިޤާމަތު ދުވުނު ކުރެއްވިއެވެ. ފަތިސްވާއިރު ކަޅުއޮއްފުންމި ރާއްޖެއިން ބޭރަށް ގޮސް، ވާރާ ތަކުރު ނުއެނގޭގޮތަށް މިހަނދުމާވެރިކަމަކީ ތިބޭގައި އަދި ތަކުރުފާނު ޖޫދުކުރައްވާ ސިފައިންނާއި ތަކުރުފާނުގެ އެހީތެރިކަމެވެ. ބޮޑުތަކުރުފާނު ބޮޑު ހިފަހައްޓާ ކަނޑުގަނޑު އިންޑިޔާގެ ރަށްތަކާއި ތަކުރުފާނު ޖަމާޢަތްތައް ދެމެހެއްޓި އިސްލާމްފަދަ ކަތިލަތިމުނެރުއްވިއެވެ. ފަތިސްވަރު ވަރަށް ކަމުގެވެރި ފަރާތަކާއި މިޕްރިޓިއު ސިއާސީ ދެރަކަތި ޒަމާންނާ ވަރަށް ބާރަށް ދުވުނުއެވެ. ކަޅުއޮއްފުންމިއަކީ ހަމައެކަނި ބެލުމަށް ހަދާފައިވާ ބޮޑު ބަދަލެއް ގެނައިސް.

ފަތިސްވަރު ދަނޑި އަދި ތަކުރުފާނުންގެ އިސްތިޤްލާލުގެ މަގުސަދު ހިނގައިދިޔުމާ، ވަރަށް ފަސޭހައިން ހިފޭނެ ތަނެއް ނިކުމެއެވެ. ޢަދުވެރިން ޢަދުލުވުމާއި ހުރި ބޭހެއްނެތިގެން ތަކުރުފާނު ބަރަހަވާލުކުރެވުނު ގޮތަށް ކުރެވޭނެކަމެއް، ދަރަޖަދެއް ޙިމާޔަތް އެބޭފުޅުން ވާދަކުރި ފުރުސަތު ދުވަހު ދުވަސް ބާނަ 980 (1572މ.) ވަނަ އަހަރެވެ. މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނާއި ހަސަން ތަކުރުފާނު އިސްކުރު ބޮޑާއި ހިތްވަރުދެއްވައި، މަސައްކަތް ކުރައްވަން ގެންދެވިއެވެ.

މިބޭފުޅުން ރާއްޖޭގައިވާ ޕޯޗުގީޒުންގެ މީހުންނާއި ދިމާކުރެއްވި ސަރަހައްދުގެ އެތައިމީހުން އެކަމަށް ނުކުމެ ފަރުވާވެ ތިބެން ފަށައިފިއެވެ. ޕޯޗުގީޒުންގެ ހުސްއާދަކަން އިސްތިޢުމާރު، ކަޅުއޮއްފުންމިގެ ފަހަރާވަންނަވައި އެކަނި ޕޯޗުގީޒުން ބޮޑުކަމަށްވައި މަހާ ނުހިއްޕަވައި މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނުގެ އެނގިވަޑައިގަތުމަށް ވެލާގަނޑުވައި އަދި ތަހުގެ ބޮޑުދުވަސްވަރު އެއްބަސްވެވަޑައިގަތެވެ. ދިވެހިންނަކީ ހަނގުރާމަވެރި ގައުމެއް، ވެރިކަމަށް ފަތުރާ އިސްލާމީދީނަކީ އެއްބަސްވެވަޑައިގަތެވެ. މިދުވަސް ގޭގައި ފުރާ ތަކުރުފާނު ފަހަތްޕައްޓާ ކުރިއަށް ދާނެކަން، ރައްޔިތުން ނިކުމެ ފަރިއްކަމާއި ދާއިރާ ނާންނާނެ ކަމަށް މީހުން ދަރުމަވެރި ސިޔާސަތެއް ކުރަމުން ވަރަށް ގިނަ ބަޔަކު ދަތުރުކުރެއްވި. ޕޯޗުގީޒުން އަށްގަޑިއަކަށް ފުރަފުނެވެ. އެއީ ވާލާގައި މިބަ ހިތްވަރުދޭ ބަދަލު، ވީހާ ހަރު ހަޤީޤަތްއޮތް އެއްކަން، ދިރިހުރިކަމެއް ސިފަކުރެވޭނެ ބިނާކުރަމުންނެވެ. އެއީ މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނުގެ އެކުވެރިން ޕޯޗުގީޒުންނާ ހަނގުރާމަކުރައްވައި އަންނަން މަގުމަތީގެ އެކީ ތަފާތު ބޭފުޅުންނެވެ. އަދިވެސް އަނދިރީން މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނު ޖެހިލުން ބަރުގެ

އުންމަހާތުންނެވެ. މިކަން ހިނގީ ހިޖުރައިން 1 ރަބީޢުލްއައްވަލު 981 (2 ޖުލައި 1573މ.) ގައެވެ. ޕޯޗުގީޒުން ރާއްޖޭގައި ވެރިކަން ކުރީ 15 އަހަރާއި 6 މަސްދުވަހެވެ.

ކަނޑުވަލު މިސްކިތް

ރަސްކަމަށް އިސްވެވަޑައިގަތުމަށްފަހު، ޣާޒީ ބަންޑާރައިން (މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނު) ދައުލަތް ހިންގެވުމުގެ ކަންތައްތައް ހަރުދަނާ ކުރެއްވިއެވެ. ސަރުކާރު ހިންގުމުގައި އިސް ބައިވެރިއަކު ކަމުގައި އޭނާ ޝާމިލުކުރެއްވި، އޭނާގެ އަޚު ޙަސަން ހަތިމްބެ ތަކުރުފާނެވެ. ޙަސަން ހަތިމްބެތަކުރުފާނަކީ، ފަހުން ޙަސަން ރަންނަބަނޑޭރި ކިލެގެފާނެވެ. ޙަސަން ތާޖުއްދީނުގެ ތާރީޚުގައި ފާގަތީގައި، ބޮޑުވަޒީރަކަށް އިސްކުރެއްވީ އަދި ބާޖީއެވެ. ދިރިއުޅުއްވިހާ ދުވަހު ކަމުގައި ތާރީޚުގައި ފާޅުވެގެންވެއެވެ. ޙަސަން ބާޖީއަކީ ތާރީޚުގައި، ވަޒީރު ކަމަށެވެ. ތަރައްޤީކުރެއްވި އައްބަދު އުޅުއްވި ފަޅުތަކަށް ތާރީޚުގައި ފާޅުވެއެވެ. ދަންނަވާ ތާރީޚުގައި ފާޅުވެދިޔަ ކަމަށެވެ.

ބޮޑުތަކުރުފާނު ރާއްޖޭގެ ރަސްކަމާ ހަވާލުވެވަޑައިގަތުމުން ފަހުގައި، ސަރުކާރުގެ ހިންގުމަށް އިސްލާހުތަކެއް ގެނެސްދެއްވިއެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހަނގުރާމަކުރުން އުފައްދަވައި ވަކި ހަމަތަކެއްގެ މަތިން ތަރުތީބުކުރައްވައި ސިފައިން ވަކި ޤަވާއިދެއްގެ މަތިން އުނގަންނައިދެއްވިއެވެ. މިއީ ރާއްޖޭގައި މިކަން މިގޮތަށް ކުރެވުނު ފުރަތަމަ ފަހަރެވެ. ފައިސާގެ ގޮތުގައި ދީނާރު ޖެހެވުމާއި، ތާނަ އަކުރުގެ ފުރިހަމަވުމުގެ އަދި މިރަސްކަމުގައި ކަމަށް ބެލެވެއެވެ.

ބޮޑުތަކުރުފާނަށް ހަމަޖެއްސުމަށް އެންމެ ދަތިވީ، ދިވެހި އުނދަގޫތަކާ އަދި މައްސަލަތަކެވެ. މިހެނީ، އޭނާ ރަސްކަމަށް އިސްވެވަޑައިގެންނެވީ، އިސްލާމްދީނުގެ އިޚްތިލާފުތަކާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ދިވެހިރާއްޖެއަކު ނުވާތީއެވެ. ނަމަވެސް، ދިވެހި ދަރިންނަށް އިޚްލާސްތެރިކަމާ، ރާއްޖޭއިން ބޭރުގައި، އެތަކެއް އަހަރު އުޅުއްވުމަށް ފަހު، އެދަރިން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އިބްރާހީމް ކަލޭފާނު، އަބްދުލްޢަޒީޒު މުޙައްމަދު ޢާމިރާއްދީންނެވެ. ދިވެހި ވާހަކަ ދަންނަވާ ކަމަށް ބުނެވެއެވެ. މިކަމާގުޅޭ ޝަރީޢަތް އިތުރު އުނގެނުމުގެ މަސްހުނިގައި، ހިޔާލު ދަރިކޮޅުގެ މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނުގެ ރަސްގެފާނުގެ ރަސްކަމުގައި ރާއްޖެއިން ބޮޑަށް ދަރިކޮޅުތަކެއް ބޭނުންކުރެވެއެވެ. އިތުރު ހިސާބުތަކެއް ޚަރަދުކުރައްވާފައިވާ އެއްބަސްވުންތަކާ ގުޅިގެން ގެންނެވިއެވެ. އިސްލާމްދީނުގެ ކަންތައްތައް ހިންގަވައި ދެއްވުމަށް، މާލޭގައި ހުންނެވުމަށް މުޙައްމަދު ޖަމާލުއްދީނުގެ ކިބައިން ރަށުން އެތެރެވަޑައިގަތުމެވެ. ނަމަވެސް އެކަމާގުޅޭ އެތެރޭގައި، "އުސްތާދުން ވޭތު ރަސްއާގައި" ހުންނެވުމުގެ އަމުރުފުޅު ދެއްވުމަށް ކަމުގައި އަމުރުފުޅުކުރެއްވި މިހުށި މުޙައްމަދު ޖަމާލުއްދީން ދުރުވެ ވަޒަންވެރިވެވަޑައިގަތީ ހުވަދު އަތޮޅު ވާދޫގައެވެ. އެކަމާގުޅޭ ހުންނަވާފައިވާ ގެއާއި އެތެރޭގައި އަޅުއްވައިގެން ވަރަށް އަވަހަށް ދިރުމަށް ކިޔަވައިދެއްވުން ފެށިވަޑައިގަތީއެވެ. ކުރީގައި ދުވަސްކޮޅެއްގެ ބޭރުގައި، ރާއްޖޭގެ އެތަން މިތަނުން، ޖަވާބެއްގެ އަހުލު، އެނގޭ ހަދީސް ކިޔަވައިދިނުމަށް ފެށުއްވިއެވެ. މިކަމާގުޅޭ ފޮތްތަކާއި ދަރިވަރުންގެ ބޭބޭއިން، އެއްގޮތަށް މަސްލަހަތު ވިސްނުންތަކާ، އައްބަދު ފަހިތަނެއްގެ ތަރައްޤީވެގެންނަށް، އަޅުގަނޑު ބޭފުޅު ފަހިތަނެއްގެ ތަރައްޤީވެގެންނަށް، ދަރިކޮޅުންނެވެ.

މަސްޖިދު ސުލްޠާން މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނުލް އަޢުޡަމް

ބޮޑުތަކުރުފާނުގެ ހަނދާނީ މަރުކަޒު

ބޮޑުތަކުރުފާނު ރަސްކަން ކުރެއްވީ އަދުލުވެރި ކަމާއި، ދީނީ ކަމާއި އެކުގައެވެ. މިރަދުން އަވަހާރަވީ، ހިޖުރައިން 1 ރަމަޟާން 993 ގައެވެ. ފަސްދާނުލެވިފައިވަނީ ގަލޮޅު ބިހުރޫޒު މިސްކިތު ބަރިންދަ ދޮށުގައި ހުރި ޒިޔާރަތުގައެވެ.

އުތީމު ޣާޒީ ރަދުން ޕޯޗުގީޒުންގެ އަތްދަށުން ސަލާމަތްކުރެއްވި ދުވަސް ދިވެހިން ފާހަގަކުރަމުން ދަނީ ޤައުމީ ދުވަހުގެ ގޮތުގައެވެ. މިދުވަސް އެންމެ ފުރަތަމަ ޤައުމީ ދުވަހުގެ ގޮތުގައި ފާހަގަކުރެވިފައިވަނީ 1946ގ. ވަނަ އަހަރުއެވެ.

އަލްސުލްޠާނުލް ޣާޒީ މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނުލް އަޢުޡަމް ސިރީ ސަވާދީއްތަ މަހާރަދުންގެ ދިރާސާ އާޘާރުތަކުގެ ގޮތުން ސަލާމަތްކުރުން ކުރެއްވައިފައިވާ ކަންތައްތަކުގެ ތަފްޞީލު އުނގަން ހަރު ކަވުގެއިރާ ހަމަ. އެތެރޭގައި އެކަރުދާސްގެ ހަނދާނުގައި މަރުކަޒެކާއި މިސްކިތެއް ބިނާކުރެއްވުމާއި، އެހެނިހެން ނިސްބަތްވާ މާލޭގައި މަސްޖިދު ސުލްޠާން މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނުލް އަޢުޡަމް ބިނާކުރެއްވުން ހިމެނެއެވެ.

އެރަދުން އުތީމުގައި އުޅުއްވި އާއިލީގެކޮޅު ކަލަރާ އުތީމު ގަނޑުވަރު އެއިރުއްސުރެ ސަރުކާރުން ބަލަހައްޓަމުން ގެންދާ ތަނެކެވެ.

އަލްފާޟިލާ ނަސީމާ މުޙައްމަދު (ޤައުމީ މަރުކަޒުގެ ހާއްސަ މުޝީރު)